

Pathology of Morphological and Syntactic Structures of Press Language in Comparison with Standard Arabic Language

Vol. 14, No. 2, Tome 74
pp. 493-523
May & June 2023

Reza Nazemian¹ & Yosra Shadman^{2*}

Abstract

Today, the structure of the Arabic press language has suffered from damages that need to be addressed. These problems are mainly due to insufficient attention to grammar rules. There are also some pronunciation and expression problems that cause non-standard language patterns to penetrate the press language. Therefore, it is necessary to recognize these patterns and replace them with standard language patterns. Since Arabic has different types of languages and dialects, it is the standard language that can maintain coherence and unity between them. Promoting and reinforcing standard language patterns is the main job of writers, editors, journalists, and anyone who uses language professionally. Obviously, what is said by these people is usually considered as a standard language and spreads to other educational centers and the media. Currently, the language of the Arabic press suffers from the shortcomings and damages that have affected the body of the language. The media should try to enrich the Arabic language capacities and take advantage of all its possibilities and provide the grounds for the growth and development of the press language, along with extensive social, cultural and political developments, a flood of foreign aggressive words, the increasing speed of innovations and the arrival of new achievements.

Keywords: Arabic grammar, Standard Arabic Language, press language

Received: 16 August 2021
Received in revised form: 17 September 2021
Accepted: 3 October 2021

1. Professor, Department of Arabic Language & literature, Faculty of Literature and Humanities, Allameh Tabatabaee University, Tehran, Iran; ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-3604-908X>
2 Corresponding author: Assistant professor, Department of Arabic Language & Literature, Faculty of Literature and Humanities, Ilam University, Ilam, Iran, Email: y.shadman@ilam.ac.ir, ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-9085-1313>

1. Introduction

Language is the most important tool to transfer human experience and knowledge. Each society has to have a standard language so that it can be used as the most important communicative factor among people. When non-standard language patterns are propagated, they are accepted as standard patterns across time. As a result, language becomes imperfect and defective from various aspects. The effect of thinking methods and political and social attitudes on language structure is the issue that cannot be ignored. In Arab countries, newspapers which have Islamic attitudes have a special language compared with those that have ethnocentrism attitudes and the newspapers that have just commercial feature. In the text of these newspapers, Quranic words and expressions related to the scope of philosophy, logic and Islamic language are mostly used and a kind of preaching tone can be observed.

The term pathology may not be correct about other languages which traverse natural path of language but it is true about Arabic which is a rhetorical language and has been shaped since 1400 years ago and remained since then.

The main hypothesis of this study is that the most important role of media like press is educational role. Given the pervasive role of media, what is learnt via official references is not at all comparable with degree of effectiveness from the media. But today it is observed that most newspapers work based on trial and error. Permanent engagement in translation, edition or generating public scientific texts without continuous training quickly reduces the awareness of newspapers authors to the level of public scientific topics.

2. Literature Review

In this scope, any resource which criticized and pathologized the standard and press language accurately has not already been published but some resources in which the press language has been referred to some extent are as below: 1)

language in the press written by Abdul Rahman Faramarzi: in this book, the process of journalism and press has been explored. 2) Modern journalism written by Na'im Badi'e and Hossein Ghandi: in this book the authors have attempted to make the readers familiar with principles of modern journalism. 3) MA thesis entitled language in the press written by Zhila Ebrahimi: in this thesis, it has been tried to explore the journalistic text which is one of the evidences of standard language from the linguistics viewpoint. 4) The paper entitled the issue of language in mass communication tools, a conversation with Dr. Sahabi: the author in this paper emphasizes that the mass communication tools are the main element of today culture. 5) Mostalahat-e Motadavel fi Al-Sahafi Al-Arabiah written by Mohammad Reza Azizpour: the author has inserted the common expressions of Arabic newspapers along with the selected samples of news. 6) Laghv Al-Elamio written by Sami Sharif and Imen Mansour: this book is composed of eight chapters. In Chapter One, the authors talk about the press language. Then, they propose issues about writing, language of radio and newspaper language.

3. Methodology

This study was conducted via descriptive-analytical and comparative approach. In order to recognize the characteristics of press language and show structural differences of journalistic texts in newspapers and journals, some excerpts of various newspapers in Jordan have been extracted and explored during the years 2000-2020. Mostly they belong to the editorial or leading article of the newspaper that is written by the editor. The index for choosing the press samples was principles of Arabic grammar.

6. Conclusion

The results of the study can be summarized below.

A kind of sincerity has been created between the author and the reader so

that the author speaks the reader's mind. Hence, the press language has propelled toward simplicity and sincerity and it is far from formalities.

In recent years, the press authors are anonymous people who are shaped in the heart of the press and have press identity. They owe their popularity to the press.

One of the characteristics of the press in recent years is that they are free of figures of speech and imagery and transfer the subject in the shortest time and the most convenient form.

Today, degree of importance and ups and downs of the subject determine the form and shape of lines of a journalistic text. In recent years, journalistic texts have become personalized and proceeded toward specificity.

Slang and Arabicized words are nowadays used in journalistic texts. Moreover, the press language has gradually inclined toward colloquial language, because the authors believe that the journalistic text must be alive and dynamic and improvised.

دوماهنامه بین‌المللی

د ۱۴، ش ۲ (پیاپی ۷۴)، خرداد و تیر ۱۴۰۲، صص ۴۹۳-۵۲۳

مقاله پژوهشی

<http://dorl.net/dor/20.1001.1.23223081.1401.0.0.127.9>

آسیب‌شناسی ساختارهای صرفی و نحوی زبان مطبوعات در مقایسه با زبان عربی معیار

رضا ناظمیان^۱، یسرا شادمان^{۲*}

۱. استاد گروه زبان و ادبیات عربی دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

۲. استادیار گروه زبان و ادبیات عربی دانشگاه ایلام، ایلام، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۷/۱۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۵/۲۵

چکیده

امروزه ساختار زبان مطبوعات عربی دچار آسیب‌هایی شده است که لازم است برای آن‌ها چاره‌اندیشی شود. این اشکالات عمدتاً ناشی از عدم توجه کافی به قواعد دستور زبان است. پاره‌ای اشکالات تلفظی و بیانی نیز وجود دارد که باعث می‌شود الگوهای زبانی غیرمعیار در زبان مطبوعات رخنه پیدا کند. بنابراین لازم است این الگوها شناخته و با الگوهای زبان معیار جایگزین شود. از آنجا که زبان عربی دارای گونه‌های مختلف زبانی و لهجه‌های متنوع است، این زبان معیار است که می‌تواند انسجام و یکپارچگی را میان آن‌ها حفظ کند. ترویج و تقویت الگوهای زبانی معیار، کار اصلی ادیبان، ویراستاران، روزنامه‌نگاران و همه افرادی است که به صورت حرفه‌ای از زبان استفاده می‌کنند. بدیهی است آنچه بر زبان این افراد می‌آید، معمولاً به صورت معیار تلقی می‌شود و در سایر مراکز تعلیمی و تربیتی و رسانه‌ها گسترش می‌یابد. هم‌اکنون زبان مطبوعات عربی دچار کاستی‌ها و آسیب‌هایی است که کالبد زبان را تحت تأثیر قرار داده است. اصحاب رسانه باید بکوشند همراه با تحولات گسترده اجتماعی، فرهنگی و سیاسی، سیل واژگان مهاجم بیگانه، سرعت روزافزون نوآوری‌ها و ورود دستاوردهای جدید، ظرفیت‌های زبان عربی را غنی ساخته و از تمامی امکانات آن بهره‌مند شوند و زمینه‌های رشد و بالندگی زبان مطبوعات را فراهم آورند.

واژه‌های کلیدی: دستور زبان عربی، زبان عربی معیار، زبان مطبوعات.

۱. مقدمه

زبان مهم‌ترین وسیله انتقال تجربه و دانش بشر است. از عمده‌ترین ویژگی‌های زبان، تأثیر در ایجاد همبستگی گروهی است. همچنان‌که زبان پدیده‌ای تأثیرپذیر است و تحت تأثیر ساختارهای زبان‌های بیگانه در حال دگرگونی است و در صورتی که بین تثبیت و تحول آن تعادل برقرار نشود، سلامت خود را از دست خواهد داد.

هر جامعه باید زبان معیاری داشته باشد تا بتواند به‌عنوان مهم‌ترین عامل ارتباطی در میان افراد جامعه به‌کار برده شود. هرچه الگوهای زبانی غیرمعیار رواج پیدا کنند به مرور زمان به‌عنوان الگوهای معیار پذیرفته می‌شود. در نتیجه زبان از جنبه‌های مختلف معیوب و ناقص می‌شود و اگرچه در ظاهر بتواند به نقش ارتباطی خود ادامه دهد، اما قواعد آن فرو می‌ریزد و صرف و نحو آن دچار تغییر و اشکال می‌شود.

موضوعی که نمی‌توان از آن چشم پوشید تأثیر رویکردهای فکری و گرایش‌های سیاسی و اجتماعی بر ساختار زبان است. در کشورهای عربی روزنامه‌هایی که دارای گرایش‌های اسلامی هستند در مقایسه با روزنامه‌های دارای گرایش قوم‌گرایانه و روزنامه‌هایی که فقط ویژگی تجاری دارند از زبان ویژه‌ای برخوردارند. در نثر این روزنامه‌ها از واژه‌های قرآنی و اصطلاحات مربوط به حوزه فلسفه و منطق و کلام اسلامی بیشتر استفاده می‌شود و نوعی لحن موعظه‌گرایانه را می‌توان در آن دید. روزنامه‌های *الحیة*، *الرأی*، *الدستور* و سایر روزنامه‌هایی که در زمره مطبوعات وزین به‌شمار می‌آیند همواره از فروغلتیدن در پرتگاه زبان عامیانه و تأثیرپذیری از زبان‌های بیگانه پرهیز می‌کنند، اما همه روزنامه‌ها از این حساسیت‌های زبانی برخوردار نیستند و برای جلب خوانندگان بیشتر، در نثر خود از اصطلاحات و تعییرات رایج در زبان عامه مردم استفاده و هویت زبانی را کم‌رنگ می‌کنند و به سوی درآمیختگی زبانی (دورگه شدن زبان) پیش می‌روند.

برخی متن‌های مطبوعاتی نیز ترجمه تحت‌اللفظی از انگلیسی است. به عبارت دیگر، برای شناخت زبان مطبوعاتی جدید کافی است متنی را که از عربی معیار به انگلیسی ترجمه شده است دوباره به عربی بازگرداند و در معادل‌یابی دستوری دقت چندانی به خرج نداد، یعنی از همان ساختارهای نحوی انگلیسی در متن ترجمه استفاده کرد. در نتیجه متنی که خواهیم

داشت، رنگ عربی مطبوعاتی خواهد داشت. نیم قرن گذشته، بزرگان ادب و نویسندگان نام‌آور در جهان عرب، به شدت با این زبان درآمیخته یا دورگه مخالفت می‌کردند، اما امروزه، در مطبوعات و متون داستانی ترجمه‌شده و نیز صفحه تلویزیون و پرده سینما (زیرنویس فیلم‌ها)، همین زبان خودنمایی می‌کند که البته اگر در تأثیرپذیری جانب افراط را نپوید و فقط ساده‌جویی و جمع‌گرایی را مد نظر قرار دهد، ماندگار خواهد بود.

واژه «آسیب‌شناسی»^۱ که در عنوان مقاله بیان شده است شاید درمورد دیگر زبان‌ها که سیر طبیعی تحول زبان را طی می‌کنند، درست نباشد، اما درمورد زبان عربی که زبانی فصیح است و از هزار و چهارصد سال پیش شکل گرفته و به همین شکل نیز باقی مانده است، صدق می‌کند. دستور زبان عربی از زمان ابوالأسود دوئلی و یا حداقل از زمان سیبویه تعیین، تصویب و تدوین شده است و متأخرین تنها آن را ساده‌تر کرده و نتوانسته‌اند چیزی به ساختار دستوری و قواعد صرفی و نحوی بیفزایند. بنابراین از آنجا که ساختار زبان فصیح عربی، ساختاری ثابت و کلیشه‌ای است، انحراف از این زبان ساختارمند، آسیب محسوب می‌شود و نگهداری آن موجب قوت زبان است، چراکه همه کشورهای عربی به این زبان صحبت می‌کنند. یعنی زبان فصیح را به خوبی می‌شناسند و به این زبان می‌نویسند.

ازجمله ویژگی‌های متمایز و مثبت زبان عربی فصیح این است که اگر کسی همچون ابن سینا هزار سال پیش به این زبان نوشته باشد، امروزه آثارش خوانده می‌شود. اگر به لهجه زمان خود می‌نوشت، شاید الان قابل فهم نبود. به همین سبب است که بزرگان جهان اسلام نیز به زبان عربی می‌نوشتند، چراکه می‌دانستند هزار سال هم بگذرد، ساختار این زبان تغییر نمی‌کند. یعنی اگر خوانندگان دو هزار سال بعد، این متون را بخوانند، متوجه می‌شوند و گویی زبان روز را می‌خوانند. درحالی که زبان‌های دیگر این‌گونه نیستند. برای مثال زبان فارسی دائم در حال تغییر است و سیر طبیعی دارد. اما زبان عربی یک سیر غیرطبیعی را طی می‌کند و این غیرطبیعی بودن، یک ویژگی مثبت محسوب می‌شود. به همین سبب، تغییر در ساختار صرفی و نحوی زبان عربی، انحراف مثبت نبوده و یک تحول منفی است، چراکه قدرت زبان عربی، در ساختارمند بودن قواعد صرفی و نحوی زبان فصیح است.

سؤال مهمی که در اینجا مطرح می‌شود این است که مطبوعات در ترویج، تثبیت و تحول

زبان معیار چه نقشی را بر عهده دارد؟ آیا در مسیر تعالی و ترویج زبان عربی معیار، تقویت الگوهای درست زبان، گسترش هنجارها و سلامت زبان عربی حرکت می‌کند یا در این عرصه ناکارآمد بوده و برعکس نقش مخرب دارد؟

فرضیه اصلی پژوهش بدین قرار است که؛ مهم‌ترین نقش رسانه‌هایی چون مطبوعات، نقش آموزشی است. با توجه به نقش فراگیر رسانه‌ها، میزان آنچه از طریق مراجع رسمی آموخته می‌شود، با میزان تأثیرپذیری از رسانه‌ها اصلاً قابل مقایسه نیست. اما امروزه شاهد هستیم که گردش کار بیشتر مطبوعات بر پایه آزمون و خطاست. اشتغال مداوم به ترجمه، ویرایش یا تولید نوشته‌ها و متون علمی عمومی بدون آموزش مستمر، آگاهی نویسندگان مطبوعات را به سرعت به سطح موضوعات علمی عمومی تنزل می‌دهد.

در پژوهش حاضر که با روش توصیفی - تحلیلی و رویکرد تطبیقی نگاشته شده است جهت شناخت ویژگی‌های زبان مطبوعات و نشان دادن تفاوت‌های ساختاری متون مطبوعاتی در روزنامه‌ها و مجلات، گزیده‌هایی از مطبوعات مختلف کشور اردن در دو دهه اخیر، یعنی بین سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۰ استخراج و بررسی شده که اغلب متعلق به سرمقاله یا مطلب آغازین آن روزنامه است که توسط سردبیر نوشته شده است که معمولاً باید سطح سواد قابل قبولی داشته باشد. مطبوعات اردن بدان جهت برگزیده شده که در مقایسه با سایر کشورهای منطقه، تنوع جریان‌های فکری و اندیشه‌های وارداتی در این کشور کمتر بوده و با توجه به ریشه‌دار بودن سنت‌ها و بافت‌های قبیله‌ای، تحولات فرهنگی و تأثیرپذیری از هجوم تبلیغی غرب، شتاب کم‌تری داشته است. همین مقایسه را می‌توان در کشورهایی نظیر لبنان و مصر و عراق که در خط مقدم تأثیرپذیری از غرب و اندیشه‌های وارداتی بلوک غرب و شرق قرار داشته‌اند انجام داد و یا تفاوت‌های زبانی نثر هفته‌نامه‌ها و ماهنامه‌ها با روزنامه‌ها را استخراج کرد و یا درباره تنوع زبانی مطبوعات مختلف براساس رویکردهای فکری تحقیق کرد.

شاخص انتخاب نمونه‌های مطبوعاتی نیز قواعد صرف و نحو زبان عربی است. به عبارتی ساختارهای صرفی و نحوی به‌عنوان معیار در انتخاب بیش از چهل نمونه و شاهد مثال از مطبوعات کشور اردن قرار گرفته است.

۲. پیشینه مطالعات

در این حوزه تاکنون منبعی که به شکل دقیق زبان معیار و زبان مطبوعات را مورد نقد و آسیب‌شناسی قرار داده باشد، منتشر نشده است، اما برخی منابعی که تا حدودی در آن‌ها به زبان مطبوعات اشاره شده است، عبارت‌اند از:

۱. کتاب *زبان در مطبوعات* نوشته عبدالرحمن فرامرزی^۱: در این کتاب به بررسی فرایند روزنامه‌نگاری^۲ و مطبوعات پرداخته شده است. در هریک از قسمت‌های کتاب وظایف نویسندگان و روزنامه‌نگاران تشریح شده و نویسنده سعی کرده از یک سو، ساختارهای زبانی مطبوعات را واکاوی کند و خوانندگان را با روزنامه‌نگاری و اصول آن آشنا سازد.

۲. کتاب *روزنامه‌نگاری نوین* نوشته نعیم بدیعی و حسین قندی^۳: این کتاب در هشت فصل تنظیم شده است و نویسندگان سعی کرده‌اند خوانندگان را با اصول روزنامه‌نگاری جدید آشنا سازند. مؤلفان کتاب از دانش و تجربه چند دهه اخیر در رابطه با علوم ارتباطات^۴ به ویژه روزنامه‌نگاری استفاده و مراحل تنظیم خبر را به زبان ساده تبیین کرده‌اند.

۳. پایان‌نامه کارشناسی ارشد با عنوان *زبان در مطبوعات* نوشته ژیلای ابراهیمی^۵: در این پایان‌نامه سعی شده نثر مطبوعاتی^۶ که یکی از مصداق‌های زبان معیار است از زاویه زبان‌شناسی^۷ بررسی شود و با روش توصیفی و تحلیلی به معرفی بنیادین زبان مطبوعات بپردازد.

۴. مقاله «مسئله زبان در وسایل ارتباط جمعی»^۸، گفت‌وگو با دکتر سبحانی^۹: مؤلف در این مقاله تأکید دارد وسایل ارتباط جمعی جزو اصلی فرهنگ امروز^{۱۰} است و می‌کوشد که فلسفه رسانه و کاربرد آن را تبیین سازد و براساس آرای دانشمندان و فیلسوفان تطبیق دهد.

۵. کتاب *مصطلحات متداوله فی الصحافه العربیه* نوشته محمدرضا عزیزپور^{۱۱}: نویسنده کتاب اصطلاحات متداول روزنامه‌های عربی را به همراه نمونه‌های برگزیده اخبار در کتاب خود آورده است.

۶. کتاب *لغة الاعلامية* نوشته سامی شریف و ایمن منصو^{۱۲}: این کتاب از هشت فصل تشکیل شده است که نویسندگان در فصل اول از زبان مطبوعات صحبت می‌کنند. سپس درباره شیوه نگارش، زبان رادیو^{۱۳}، زبان روزنامه، مطالبی را بیان می‌کنند. فصل آخر نیز به

اشتباهات رایج در زبان مطبوعات اختصاص دارد.

۷. کتاب *لغة الصحافة المعاصرة* به قلم محمدحسن عبدالعزیز: این کتاب درمورد زبان روزنامه‌های معاصر مصر و ارتباط آن با فرهنگ بیگانه غربی صحبت می‌کند و معتقد است این ارتباط فواید بسیاری همچون تغییر و تحول در زبان و... را در پی دارد. همچنانکه ملاحظه می‌شود، تاکنون منبعی در قالب کتاب، پایان‌نامه یا مقاله در نقد و آسیب‌شناسی زبان مطبوعات عربی به‌طور عام و ساختار صرفی و نحوی^{۱۰} زبان مطبوعات به‌طور خاص، نوشته نشده است. لذا پژوهش حاضر را می‌توان در نوع خود پیش‌تاز دانست. چراکه در این پژوهش به‌شکل دقیق و علمی اشکالات عمده و برجسته مطبوعات در حوزه قواعد صرف و نحو عربی بیان و با ذکر نمونه و شاهد مثال و به شکل تطبیقی تبیین می‌شود.

۳. برخی مفاهیم نظری

۳-۱. زبان معیار

«نقش خط و زبان در فرهنگ و هویت ملی و تأثیر عمیق و همه‌جانبه رسانه‌ها، در ترویج یا تضعیف زبان‌ها و خط‌ها، مورد توجه بسیار قرار گرفته است» (منصوری شاد، ۱۳۹۱، ص. ۱۳). تعریف دقیق زبان معیار به نحوی که مورد قبول همه زبان‌شناسان و دانشمندانی باشد که با زبان و مطالعه آن سروکار دارند، مقدور نیست. این اشکال از طبیعت خود زبان ناشی می‌شود. «زبان پدیده‌ای بسیار پیچیده است که مطالعه آن را نمی‌توان به یک قلمرو محدود کرد» (باطنی، ۱۳۷۶، ص. ۱). شاید بتوان گفت زبان در درجه اول مجموعه‌ای از کلمات، ترکیبات و نشانه‌هاست که برپایه قواعدی رایج و مانوس در جمله‌ها برای رساندن معانی مورد نظر گوینده یا نویسنده به کار می‌رود (یوسفی، ۱۳۶۵، ص. ۱۹۰). «زبان دارای جنبه‌های فراوانی است؛ ازیک‌سو وسیله ارتباط بین افراد جامعه است» (باطنی، ۱۳۷۶، ص. ۱)؛ یعنی «نقطه مرکزی و پیشرفته نظام ارتباطی انسان به‌شمار می‌رود» (عسگری خانقاه، ۱۳۷۱، ص. ۱۳۶) «یا به قول جان لاک بند عظیمی است که جامعه را نگاه می‌دارد» (صفوی، ۱۳۷۷، ص. ۴۷) و ازسوی دیگر وسیله بیان افکار و احساسات ماست.

«زبان معیار زبانی است تثبیت‌شده و دارای اصول و هنجارهایی است که رعایت آن‌ها برای

متکلمان به آن الزامی است. زبان معیار، مرجع صورت‌های غلط و درست در زبان است» (صادقی، ۱۳۶۳، ص. ۴۸). زبان معیار؛ آن گونه زبانی است که در مطبوعات به‌کار می‌رود و در مدارس تدریس می‌شود. علاوه‌براین زبان گونه‌ای است که افراد تحصیل‌کرده بدان تکلم می‌کنند و در پخش اخبار و سایر موقعیت‌های مشابه به‌کار می‌رود (ر.ک: ترادگیل، ۱۳۷۶، ص. ۲۲). درواقع «زبان معیار زبانی است که در ورای لهجه‌های محلی و اجتماعی رایج در یک کشور قرار دارد و وسیله ارتباط اجتماعی، علمی و ادبی کسانی است که ممکن است در شرایط دیگر به لهجه‌های محلی یا اجتماعی خاص خود تکلم کنند. این زبان معمولاً همان زبان درس‌خواندگان است و غالباً با زبان نوشتار یکی است» (صادقی، ۱۳۶۲، ص. ۱۹).

زبان معیار مفهومی مطلق نیست، بلکه ماهیتاً نسبی است. هر گفتار یا نوشتاری ممکن است به زبان معیار نزدیک یا از آن دور باشد. زبان معیار گونه‌ای جزم و ثابت نیست، بلکه دارای انعطاف است و در طول زمان متحول می‌شود. گونه معیار، به دلیل اعتبار اجتماعی خاص خود باعث هم‌گرایی زبان می‌شود و گونه‌های غیرمعیار را به شدت تحت تأثیر قرار می‌دهد (ر.ک: رضایی، ۱۳۷۶، ص. ۳۴). «زبان معیار ثبات دارد، انعطاف‌پذیر است و توان آفرینش اصطلاحات جدید را دارد. همچنین زبان معیار باعث وحدت در میان گویش‌وران آن و موجب تفکیک زبان‌های مجاور می‌شود. این زبان برای گویندگان خود اعتبار ایجاد می‌کند و نقش مرجعیت دارد» (مدرسی، ۱۳۷۶، ص. ۲۳۳).

آنچه زبان را از معیار دور می‌سازد عبارت است از:

۱. عناصر زبانی متروک و مهجور در سطوح آوایی، صرفی، نحوی و معنایی و عناصر قاموسی و دستوری.
۲. اصرار در عامیانه‌گرایی که ضعف و ناتوانی زبان را در پی دارند.
۳. گرت‌برداری از زبان‌های بیگانه از طریق ترجمه، تبلیغات و رسانه‌ها.
۴. کاربرد عناصر زبان محلی و محاوره‌ای و اصرار و افراط در آن.
۵. استفاده غیرضروری از عناصر ادبی و فرازبانی.
۶. گونه‌های صنفی و سبک‌های اجتماعی در موارد غیرضروری و بدون توضیح (ر.ک: ذوالفقاری، ۱۳۸۶، ص. ۱۱).

۲-۳. ویژگی‌های زبان عربی معیار

زبان عربی معیار که به آن زبان عربی فصیح نیز گفته می‌شود، دارای چارچوب‌هایی است که از قرآن کریم اخذ شده است و نویسندگان مسلمان در طول تاریخ اسلام به آن پای‌بند بوده و باعث گسترش آن شده‌اند. زبان عربی معیار دارای ویژگی‌هایی است که عبارت‌اند از:

۱. به‌کارگیری ساختارهای استوار و کهن دستوری: نحو عربی و ساختارهای کامل و پیچیده آن به‌عنوان کهن‌ترین دستور زبان شناخته شده است، زیرا نزدیک به ۱۵۰۰ سال از تدوین آن می‌گذرد. در عربی مطبوعاتی معاصر، دیگر از قالب‌های پیچیده دستوری استفاده نمی‌شود و تمام تلاش نویسندۀ متن بر آن است که مطلب را به ساده‌ترین شکل ممکن و در نزدیک‌ترین زمان به مخاطب خود منتقل کند.

۲. مجاورت و قرینه‌سازی: یکی از ویژگی‌های نثر قدیم آن است که نویسنده می‌کوشد با آوردن کلمات یا عبارات مترادف، نوعی قرینه‌سازی را شکل دهد و متن را منطقی و منظم جلوه دهد.

۳. موضوع نقلی و حکایی بودن: نقل قول مستقیم یا نقلی و روایی بودن کلام از ویژگی‌های عربی قدیم است. «نقل، جوهر و مبنای زبان و عامل تشکیل‌دهندۀ عبارت است. عرب‌ها این ویژگی را در طول قرن‌ها به ارث برده‌اند و در میراث دینی و ادبی عربی نهفته است» (عنانی، ۱۹۹۲، ص. ۸۵). با این خصوصیت، زبان ویژگی خطابی و گفت‌وشنود به خود می‌گیرد. درحالی که زبان معاصر بر مبنای گزارش و نقل غیرمستقیم است نه گفت‌وگوی رودررو.

۴. نثر آهنگین: شاید تأثیر گسترده شعر در زندگی و اندیشه عرب‌ها و حضور سجع و جناس و سایر آرایه‌های لفظی در عربی کلاسیک باعث شده است که نویسندگانی که نوشته‌های آنان را زبان عربی معیار می‌دانیم، خواسته یا ناخواسته تلاش کنند نثر خود را آهنگین و مسجع سازند.

۵. به‌کارگیری عالمانۀ حروف جر: حروف جر در عربی قدیم، کاربردی ماهرانه و معماگونه دارد و به خاصیت ایجاز و صیقلی کردن کلام کمک می‌کند. برای درک و فهم بسیاری از افعالی که با حروف جر مختلف به‌کار رفته‌اند باید به فرهنگ‌های لغت کهن مراجعه کرد.

۶. ضمیرپروری و صیقلی کردن جملات: یکی از شیوه‌های ایجاز در عربی قدیم این بوده است که از تکرار اسم خودداری و به جای آن از ضمائر استفاده می‌کردند که همین امر به‌نوبه خود باعث ایجاد ابهام شده و به معماگونه‌ی متن کمک می‌کرده است. این ویژگی در عربی جدید، جای خود را به تکرار اسم و صراحت بیان و مفهوم و پرهیز از ضمائر متعدد داده است.

۳-۳. زبان مطبوعات

اصطلاح مطبوعات اگرچه عربی است، اما خود آن‌ها «صحافة» می‌گویند و کلمه «صحافه» نیز در زبان عربی جدید است. آن‌ها ابتدا جریده و مجله می‌گفتند و جریده از جرید یعنی شاخه نخل است، زیرا در قدیم روی شاخه نخل آیات قرآن را می‌نوشتند و مجله را از جلال گرفته‌اند یعنی بزرگ و باشکوه (مروة، ۱۹۶۱، ص. ۴۸).

هرچه ارباب فن کوشیده‌اند نتوانسته‌اند تعریف جامع و مانعی از مطبوعات بکنند و آنچه گفته‌اند این است که «هر وسیله‌ای برای سیر حوادث و وقایع اجتماعی، سیاسی، خبری، علمی، ادبی و اطلاعات عمومی باشد و در آن منافع عمومی و تجارت باشد مطبوعات است» (فرامرزی، ۱۳۴۹، ص. ۲۴).

زبان مطبوعات یکی از مصداق‌های زبان معیار است. انتظار می‌رود چنین زبانی خالی از ایراد و اشکال باشد. نخستین گام در راه رفع ایرادهای احتمالی زبان مطبوعات و به‌کار بستن تجویزات زبان‌شناختی، توصیف دقیق زبانی است که در بخش‌های مختلف مطبوعات به‌کار می‌رود. داشتن شناخت و توصیف دقیق اشکالات زبان مطبوعات، مقدمه هرگونه تلاش برای ارائه نظرات تجویزی و در نهایت حل مسائل و مشکلات زبانی این رسانه است (رک: ذوالفقاری، ۱۳۸۶، ص. ۱۰).

غالباً رسانه‌ها به سوی تثبیت زبانی می‌روند که به دور از قواعد و اسلوب‌های زبان است. «زبان رسانه‌ها به‌طور اعم، زبانی است که در حالت شتابزدگی و بی‌توجهی به قواعد ساخته می‌شود و مطالب علمی آن در بهترین شرایط، محصول ترجمه مکانیکی است یا حتی در صورتی که تألیف باشد، چنان تحت تأثیر اشتباهات رایج است که اگر از نظر دستوری هم

غلط فاحش نداشته باشد، عبارات آن به کلی بی معناست» (حیدرزاده، ۱۳۶۵، ص. ۵۱۳). «روزنامه‌ها، رادیو و تلویزیون با آن‌که به خوبی از نقش خود در سلامت زبان باخبرند، زبانی که اختیار کرده‌اند، پر از غلط‌های آشکار و با آن‌که گه‌گاه مطالبی می‌نویسند و می‌گویند که حاکی از آگاهی و حس مسئولیت است، معلوم نیست که چرا به درمان این درد نمی‌پردازند» (ایرانی، ۱۳۷۵، ص. ۱۶۸). زبان رسانه‌ها به دلیل موضع انفعالی‌اش در مقابل زبان‌های انگلیسی و فرانسوی و نیاز به سرعت در ترجمه اخبار و علوم و ... به سوی ابهام کشانده شده است (صفوی، ۱۳۷۷، ص. ۵۵). صاحب نظرانی که خود از نزدیک با فعالیت‌های رسانه‌ای سروکار دارند، معتقدند «این واقعیتی است که ما اکنون هیچ وسیله و صافی مؤثری برای تصفیه زبان رسانه‌ها نداریم. از طرفی، زبان رسانه‌های جامعه زبان خود جامعه است، نویسندگان رسانه‌ها از همین جامعه آمده‌اند و مقاطع متعدد نظام آموزشی را پشت سر گذاشته‌اند و امروز خود قلم به دست گرفته و می‌نویسند» (فیروزان، ۱۳۷۱، ص. ۱۴۲). ازجمله وظایف مهم رسانه‌ها انتقال درست خود پیام به بهترین شکل در کم‌ترین زمان است.

زبان به عنوان ابزار ارتباطی نقش بسیار مهمی را در این زمینه ایفا می‌کند. به کارگیری درست زبان و قواعد آن از طریق اصول و مبانی نگارشی و ویرایشی مهم‌ترین ابزار هر رسانه است. زبان آن دسته از مطبوعات که فاخر، معیار، به اسلوب و صحیح است، بیشتر فهمیده می‌شود و رسالت مطبوعاتی آن‌ها نیز به خوبی انجام می‌شود (ذوالفقاری، ۱۳۸۶، ص. ۳۴).

«هرچند رسانه‌های گروهی بسیارند و رسانه‌های مجازی نیز به آن‌ها افزوده شده است، ولی هنوز مطبوعات سرلوحه رسانه‌ها و مهم‌ترین و مؤثرترین ابزار خبررسانی است» (ناظمیان و قربانی، ۱۳۹۵، ص. ۱۶). از این رو، برای بیان آسیب‌شناسی زبان رسانه عربی و شناخت ویژگی‌های آن در این مقاله، به جای زبان رسانه، از زبان مطبوعات استفاده می‌کنیم.

۴. تأثیر منفی زبان مطبوعات بر زبان عربی معیار

زبان مطبوعات امروز بر اثر عوامل مختلف دچار آسیب‌های جدی شده است که در لزوم رفع

آن‌ها هیچ تردیدی نیست و البته آسیب‌ها قابل کنترل و پیشگیری است. این اشکالات عمدتاً ناشی از ناآگاهی و آموزش‌ندیدگی پدیدآورندگان متون مطبوعاتی و یا بی‌توجهی مسئولان نسبت به این موضوع است. با گسترش کمی نشریات و فرصت اندک برای بازبینی، ویرایش و اصلاح نوشته‌ها، روزانه تعداد زیادی از ساختارهای زبانی غیرمعیار ترویج می‌شود و تأثیر نامطلوبی بر فرهنگ نوشتاری مردم می‌گذارد. از سوی دیگر بسیاری از مردم از میان مطالب مکتوب مختلف، تنها به خواندن نشریات، آن هم اغلب نشریه‌ای خاص اکتفا می‌کنند و نثر مطبوعات، خواه ناخواه بر چگونگی به‌کارگیری زبان یا مهارت نوشتن آنان تأثیر می‌گذارد. در موارد بسیاری نیز غیرمعیارهای زبان مطبوعات، به شکل‌های مختلف گونه‌های دیگر زبانی را نیز تحت تأثیر قرار می‌دهد (ر.ک: ذوالفقاری، ۱۳۸۷، صص. ۳۵۸-۳۶۰). بی‌دقتی و شتابزدگی در زبان مطبوعات باعث شده است که برخی اعتماد خود را نسبت به این زبان از دست بدهند (ر.ک: حیدرزاده، ۱۳۶۵، ص. ۵۱۳). برای مثال در مطبوعات می‌بینیم از کلمات مترادف که تفاوت‌های جزئی دارند به جای یکدیگر استفاده می‌کنند و میان آن‌ها فرقی قائل نمی‌شوند. «سبک نگارش مطبوعاتی بیش از هر چیز این هدف را دنبال می‌کند که کار خواندن و فهمیدن را برای خواننده عادی آسان سازد. هدف دیگر، مطبوع و دلپذیر ساختن مطالعه و تبدیل خواننده به شاهد غیرمستقیم وقایع است» (منصوری شاد، ۱۳۹۱، ص. ۱۷). تأثیرات منفی زبان مطبوعات عربی بر زبان عربی معیار را می‌توان در موارد زیر خلاصه کرد:

۱. گسترش دادن دایره اشتقاق، بدون رعایت قوانین و ضوابطی که در این زمینه وجود دارد. چنانکه در منابع تخصصی آمده است اشتقاق از جامد و اسم ذات فقط به هنگام ضرورت و در مواردی خاص تجویز شده است، مانند: هَدَرَج: هیدروژنه کرد، عصرته: مدرن‌ساز، عولمه: جهانی شدن و....
۲. پیدایش تعابیر و الفاظی خاص در مطبوعات با این استدلال که این الفاظ، گوش‌نوازترند و خواننده پذیرش بهتری نسبت به آن‌ها دارد و از معادل‌های عربی فصیح، راحت‌تر پذیرفته می‌شوند.
۳. به‌کارگیری کلماتی که اصل عربی دارند، ولی معنای موردنظر را به خوبی نمی‌رسانند.

۴. کم‌توجهی و بی‌اهمیت شمردن قواعد دستوری زبان عربی.
۵. استفاده از الفاظ و عبارات عامیانه و غلبه دادن آن‌ها بر زبان معیار در رسانه‌های گروهی.
۶. نوشتن به اسلوب‌های جدید که تقلیدی از شیوه‌های نگارش اروپایی است و دور شدن از شیوه‌های عربی.
۷. دادن اجازه ورود به اصطلاحات خارجی، با آن که معادل عربی آن‌ها موجود است.
۸. تأکید به خطاهای شایع و بی‌توجهی به تصحیح آن‌ها با این استدلال که غلط مشهور بهتر است از صحیح محجور.
۹. انتشار برخی از کلیشه‌های زبانی که به تدریج جا می‌افتد و همواره استعمال می‌شود مانند آغاز کردن جمله با عباراتی چون: (و هکذا...) یا (هذا و قد صَرَّحَ...) یا به‌کارگیری ترکیبی همچون (و بالنسبة لكذا...) به جای (و أما كذا...) (ر.ک: ناظمیان و قربانی، ۱۳۹۵، ص. ۱۸-۱۷).

۵. تفاوت زبان عربی معیار و زبان مطبوعات از نظر ساختارهای صرفی و نحوی قواعد دستور زبان

زبان عربی زبان اول جهان اسلام و زبان فرهنگ و تمدن بسیاری از کشورهای مسلمان است. «این زبان، زبان رسمی در بیش از ۲۰ کشور عضو سازمان ملل است و بیش از ۲۵۰ میلیون نفر جمعیت در جهان امروز بدان تکلم می‌کنند» (فسنقری و عادل، ۱۳۹۷، ص. ۱۸۴). آنچه زبان عربی معیار را از زبان مطبوعات بازمی‌شناساند مجموعه‌ای از ساختارهای زبانی است که نویسندگان مطبوعات توجه چندانی به آن ندارند و زبان را به سمت ساده‌گرایی و تسهیل پیش برده‌اند:

۱. تغییر نیافتن اعراب اسماء خمسه عَلم

در عربی معیار اسماء خمسه‌ای که علم شده باشد اعراب می‌پذیرد و در حالت نصب الف و در حالت رفع واو و در حالت جرّ یاء می‌گیرد مانند:

– إِنَّا كُنَّا نناديه أبا العشيرة لأن الله قد رزقه تسعة أولاد.

– نُبِتْ أَنْ أَبْقَابُوسْ أَوْعَدْنِي وَ لَا قَرَارَ عَلَيَّ زَارٍ مِنَ الْأَسَدِ

اما در زبان مطبوعات این اسماء خمسہ اعراب نمی‌پذیرند، بلکه همواره در حالت رفع باقی می‌مانند و گاه داخل گیومه قرار می‌گیرند. مانند:

– مصر تصرّ علی استعادة آبار «أبو ردیس».

۲. حذف کلمه بن و اعراب‌گذاری از اسم‌های خاص متوالی

در عربی معیار بین دو اسم خاص متوالی که اغلب بر پدر و پسر دلالت دارد «بن» گذاشته می‌شود و اعراب آن را مشخص می‌کنند (مانند: علی کل فرد فی مصر أن يجعل من نفسه خالداً سعیداً (خالداً بن سعید)).

اما در زبان مطبوعات این اسامی بدین صورت می‌آیند: قد عرفنا أن صفحة «كلنا خالد سعید» علی الفیس بوك ضمت نحو نصف مليون مستخدم... .

۳. برخی از ادوات موجود در زبان معیار را جز در موارد نادر، نمی‌توان در زبان مطبوعات یافت، ادواتی مانند:

▪ لَمَّا جازمه

– دَقَّ الْجَرَسُ مِنْذَ عَشْرِينَ دَقِيقَةً وَ لَمَّا يَخْرُجُ الطَّلَابُ مِنَ الصَّفُوفِ.

در زبان مطبوعات به جای لَمَّا از «بعد» استفاده می‌شود مانند:

– دَقَّ الْجَرَسُ مِنْذَ عَشْرِينَ دَقِيقَةً وَ لَمْ يَخْرُجِ الطَّلَابُ بَعْدُ.

▪ کِیما

– إِنَّهَا مَعَاهِدَةٌ مَكْتُوبَةٌ كِیما تُحْتَرَمُ.

در زبان مطبوعات به جای «کِیما» از «حتی» استفاده می‌شود. مانند:

– إِنَّهَا مَعَاهِدَةٌ مَكْتُوبَةٌ حَتَّى تُحْتَرَمُ.

▪ إِنْ نَافِیه

– إِنْ وَجُودَ قُوَّاتِ الْبَرِیْطَانِیَّةِ عَلَی أَرْضِ مِصرَ إِنْ هُوَ إِلَّا تَحْطِیْمُ لِسِیَادَتِنَا.

در زبان مطبوعات به جای آن نافیهِ از فعل جامد لیس استفاده می‌شود:

- إنَّ وجود قوَّات البریطانیة علی أرض مصر لیس إلَّا تحطیم لسیادتنا.

■ اسلوب اغراء و اسلوب تحذیر با ذکر اسم منصوب

- أخاک و الإحسان الیه

- الموت، الموت

در زبان مطبوعات برای تحذیر از اسلوب ضمیر منفصل استفاده می‌شود مانند:

- إیَّاک و الموت.

۴. قرار گرفتن إلَّا در جواب إذا

در زبان فصیح «فاء» در جواب اذا قرار می‌گیرد، اما در زبان مطبوعات «الا» در جواب اذا

می‌آید و إذا به معنای «و این» (هرچند، اگرچه) است:

- إذا كان الجناة لا يمثلون الصورة الحقيقة لشباب بلادنا إلَّا أنهم يضربون مثلاً صارخاً علی ما

يمكن أن یصیب الشباب

۵. کاربرد إذا به جای لو

در زبان معیار لام در جواب لو قرار می‌گیرد، ولی در متون مطبوعاتی در جواب اذا می‌آید.

مانند:

- و إذا استعرضنا کیفیة إدارة المصانع فی القطاع العام لتكشف لنا العجب

۶. فک اضافه در ترکیب‌های اضافی طولانی

در زبان عربی برخلاف فارسی، هیچ کلمه‌ای بین مضاف و مضاف‌الیه قرار می‌گیرد و

حتی اگر مضاف دارای صفت باشد آن صفت پس از مضاف‌الیه قرار می‌گیرد مانند:

کُتِبَ الاستاذ النحویة ← کتابهای نحوی استاد

أشجار شارع الحمراء الباسقة ← درختان بلند خیابان الحمراء

در نثرهای مطبوعاتی برای ایجاد سهولت، صفت را در کنار موصوف می‌آورند و مضاف

و مضاف‌الیه را با استفاده از حرف جرّ لام در اضافه‌های ملکی و حرف جرّ باء و فی در

اضافه‌های ظرفی و حرف جرّ باء و مین در اضافه‌های بیانی تفکیک می‌کنند. به این مثال‌ها که با تفکیک و بدون آن ذکر شده است توجه کنید:

دبیر کل سازمان ملل متحد:

- أمين منظمة الأمم المتحدة العام

- الأمين العام لمنظمة الأمم المتحدة

بيستمین نمایشگاه بین‌المللی تهران:

- معرض كتاب طهران الدولي العشرون

- المعرض الدولي العشرون للكتاب بطهران

نمایشگاه‌های صنعتی کشورهای در حال توسعه:

- معارض البلدان النامية الصناعية

- المعارض الصناعية للبلدان النامية

۷. آوردن صفت جامد برای نکره

آوردن «ما» بعد از اسم مفرد نکره که به‌نظر می‌رسد تأکیدی بر تنکیر باشد در عربی معیار سابقه دارد و حتی در قرآن نیز به‌کار رفته است: «ان الله لا يستحيي أن يضرب مثلاً ما بعوضة فما فوقها...» (بقره: ۲۶).

اما در متون مطبوعاتی، ترکیب‌های بسیاری با این «ما» ساخته شده است مانند: شیء ما، فی وقت ما، یوماً ما، مصطلح ما و

۸. کاربرد ماضی التزامی

در زبان مطبوعاتی برای ماضی التزامی ساختاری نو به کار می‌رود که در متون قدیم سابقه نداشته و برای نشان دادن چنین زمانی از الگوهای ساده‌تری استفاده می‌شده است. الگوی جدید چنین است:

فعل زمینه + أن ناصبه + مضارع كان + قد + فعل ماضی

اداة زمینه + مضارع كان + قد + فعل ماضی

أخاف أن تكون مريم قد أصيبت بمرض

لَعَلَّه يَكُونُ قَدْ سَافَرَ إِلَى أَوْرُوبَا

از آنجا که ماضی التزامی بر شک و تردید و تعنی در انجام کاری دلالت دارد، پیش از آن افعال یا ادواتی می‌آیند که بر ترس و نگرانی و تردید و امیدواری دلالت کنند:

- أَرْجُو أَنْ أَكُونَ قَدْ وَفَّقْتُ فِي تَقْدِيمِ هَذَا الْبَحْثِ

- مِنَ الْمُمْكِنِ أَنْ تَكُونَ هَذِهِ الْمَقَالَةُ قَدْ طُبِعَتْ (مطبوعه) فِي إِحْدَى الْمَجَلَّاتِ

- لَيْتَكَ تَكُونُ قَدْ عَلِمْتَ

- عَلَيْهِ أَنْ يَكُونَ قَدْ نَامَ (نائماً)

۹. الگوی نو برای ماضی نقلی

قد به‌علاوه فعل ماضی و لم و لَمَّا به‌علاوه فعل مضارع، الگوهای شایع ماضی نقلی مثبت و منفی بوده و هست. اما به تازگی الگوی دیگری در زبان مطبوعات به‌کار می‌رود که شاید در متون گذشته نیز وجود داشته است، ولی شیوع کاربرد آن در متون مطبوعاتی چشمگیر است. این الگو از: «سبق + و + أَنْ + فعل ماضی» تشکیل می‌شود:

هَلْ سَبَقَ وَأَنْ تَحَدَّثَ مَعَهُ؟

لَمْ يَسْبِقْ (ماسبق) وَأَنْ أَتَحَدَّثَ مَعَهُ حَتَّى الْآنَ

۱۰. لَمْ يَعُدْ، مَا عَادَ

فعل کمکی «عاد» اگر منفی شود از ملحقات افعال ناقصه محسوب می‌شود و اسم و خبر می‌گیرد و بر سر جمله فعلیه و اسمیه می‌آید و معادل آن در فارسی «دیگر نه» است. اگر بپذیریم که این ساختار در متون کهن هم وجود داشته است، کاربرد گسترده آن در متون جدید، چشمگیر و غافلگیرکننده است:

- إِنَّهُ لَمْ يَعُدْ يَقْدِرْ أَنْ يَسُوقَ: او دیگر نمی‌تواند رانندگی کند.

- لَمْ يَعُدِ الْحَدِيثُ عَنِ السَّلَامِ مَجْدِيًّا: سخن گفتن از صلح، دیگر فایده‌ای ندارد.

- مَا عَادَتْ خَارِطَةُ الْعَالَمِ تَعْنِينِي: دیگر نقشه جهان به درد من نمی‌خورد.

- مَا عَدْتُ أَتَوْقِ إِلَى زِيَارَتِهِ: دیگر اشتیاقی به دیدن او نداشتم.

۱۱. به‌کارگیری واو در آغاز جمله

یکی از تفاوت‌های چشمگیر زبان مطبوعات با زبان معیار آن است که در زبان مطبوعات شاهد حجم انبوهی از «واو» در آغاز جمله‌ها هستیم که زبان معیار عربی با این مقدار واو در ابتدای جمله آشنا نبوده است.

شاید نزدیکی زبان مطبوعات به زبان گفتار و نوعی شتابزدگی که در آن وجود دارد باعث به‌کارگیری این مقدار از واو در نثرهای مطبوعاتی شده است. این واوها را می‌توان واو استیناف یا واو عطف به‌شمار آورد که جمله‌ای را به جمله دیگر مرتبط می‌سازد. به این بند که از نوشته یک نویسنده مطبوعاتی انتخاب شده، دقت کنید:

«و تأتي العناوين في تتابعها و مكانها و حجمها داخل الصحف موحية بالتسلسل الهرمي لعنصر الأهمية النسبية لهذا الخبر أو ذاك. فالعنوان الرئيس أهم من الثانوي، و الصفحة الأولى أهم من الأخيرة، و حروف الطباعة الكبيرة أهم من الحروف الصغيرة. و يختلف تصنيف العناوين من يوم لآخر، حيث يحدّد السياق العام للأحداث أولوية النشر أو الإبراز: فقد يكون العنوان الرئيس خبراً محلياً اليوم، و قد يكون ذا طابع دولي غداً و يختلف هذا أيضاً من صحيفة لأخرى. و قد دأبت بعض الصحف على إبراز الأخبار المحلية سعياً وراء استقطاب جمهور أوسع».

۱۲. غلبه دادن جمله اسمیه بر جمله فعلیه

برخلاف زبان‌های هندواروپایی مانند انگلیسی، فرانسه و فارسی که جمله اسمیه بیشترین کاربرد را دارد، در زبان عربی جمله اسمیه و جمله فعلیه هر دو کاربرد دارند. اما در زبان مطبوعات، نویسندگان مطبوعاتی بیشتر از جمله اسمیه استفاده می‌کنند، چراکه می‌پندارند:

(الف) جمله اسمیه توجه خواننده را بیشتر جلب می‌کند.

(ب) جمله اسمیه در رساندن خبر به مخاطب، توانایی بیشتری دارد.

(ج) جمله اسمیه بر ذهن خواننده تأثیرگذارتر است و ماندگاری بیشتری دارد.

این درحالی است که در زبان معیار عربی هیچ‌گاه به این اندازه بر جمله اسمیه تأکید نشده است و شاید بتوان گفت روح زبان معیار عربی با جمله فعلیه هماهنگی بیشتری دارد. با این همه باید گفت حتی در مقام خبررسانی موقعیت‌هایی وجود دارد که نمی‌توان جمله اسمیه

را جایگزین جمله فعلیه کرد. برای مثال به این خبر توجه کنید که به دو صورت اسمیه و فعلیه بیان شده است:

- الحرب بين أمريكا و روسيا قامت على أشدها

- قامت الحرب على أشدها بين أمريكا و روسيا

محتوای این خبر و آنچه گوینده می‌خواهد در ذهن مخاطب بنشانند این است که جنگ بین آمریکا و روسیه به اوج خود رسیده است. فرض این است که خواننده از این جنگ اطلاع دارد و اکنون اوج این جنگ به اطلاع او می‌رسد. درحالی که جمله اسمیه بر موضوع جنگ تأکید دارد نه بر شدت آن.

شاید بتوان گفت ترجیح جمله اسمیه بر فعلیه، نوعی تأثیرپذیری از زبان انگلیسی و فرانسه است.

۱۳. متعدی کردن فعل‌ها

برخی از فعل‌ها در عربی با حروف جرّ متعدی می‌شوند، اما برخی از نویسندگان مطبوعات بدون توجه به قاعده فوق، این فعل‌ها را بدون حرف جرّ متعدی می‌کنند مانند:

مطبوعاتی: صرّح أنّه سعد بقاء الرئيس.

معیار: صرّح بأنه سعد بقاء الرئيس.

برخی از فعل‌ها در زبان معیار لازم هستند، اما در زبان مطبوعات متعدی به‌کار می‌روند:

مطبوعاتی: شاط الكرة ← توپ را پرتاب کرد

معیار: شاط الفرس ← اسب به سوی جنگ دوید

۱۴. متعدی کردن فعل به مفعول نامشهور

برخی از افعال براساس معنای فرهنگنامه‌ای خود دارای محدودیت‌های دلالتی هستند و باید به مفعول‌های خاصی متعدی شوند مانند فعل: «أعلن» که برای اعلام خبر یا راز یا همانند آن به‌کار می‌رود. اما در زبان مطبوعات با مفعول‌هایی چون مدینه یا قریه به‌کار می‌رود و حتی دو مفعول می‌گیرد:

- أعلنت الأمم المتحدة مدينة كذا منطقة آمنة.

۱۵. تکرار فعل

یکی دیگر از ویژگی‌هایی که در زبان مطبوعات رواج یافته و عامل آن را می‌توان شتابزدگی نویسنده و طولانی بودن جمله و تلاش برای سهولت دریافت پیام توسط خواننده برشمرد، تکرار فعل اصلی جمله است. گاه نویسنده متن مطبوعاتی جمله‌ای را آغاز می‌کند که به علت ارائه اطلاعات جانبی و تعدد جمله‌های معترضه، بین فعل اصلی و مفعول فاصله می‌افتد و نویسنده مجبور می‌شود فعل را دوباره تکرار کند تا خواننده مفهوم جمله را سریع‌تر دریابد. مانند:

– اقترح النائب الأول لرئيس الوزراء الروسي على هامش قمة رؤساء الدول المطلة على بحر قزوين التي عقدت في أكتوبر ۲۰۰۷ في طهران لمناقشة العديد من الملفات العالقة اقترح أن...

۱۶. توضیح و تکرار و تطویل جمله

یکی از ویژگی‌های زبان مطبوعات آن است که نویسنده سعی دارد از ایجاز زبان معیار و صیقلی بودن جمله‌ها که با کم‌ترین واژگان بیشترین معنا را می‌رساند، فاصله بگیرد، چراکه بر این باور است مخاطبان متن مطبوعاتی عموم مردم هستند و از نظر اطلاعات زبانی و توانایی درک مطلب در اندازه‌های مختلفی‌اند و شدت و ضعف دارند.

اگر یک متن معیار بر پایه ایجاز استوار باشد، متن مطبوعاتی بر پایه بیان و توضیح و تکرار است و تلاش نمی‌کند تا جمله‌ای صیقل‌یافته و بی‌کم‌وکاست ارائه کند، بلکه بر آن است تا پیام خود را به هر شکل ممکن به مخاطب خویش برساند و در این میان چندان به زبان نمی‌اندیشد. همین امر باعث می‌شود جمله‌های معترضه متعدد در درون جمله اصلی قرار گیرند و جمله‌ها به یکدیگر وابسته شوند و جمله‌ای طولانی را بیافرینند.

از سوی دیگر، در زبان مطبوعات از کلمات فاخر و فرهنگنامه‌ای کمتر استفاده می‌شود و نویسنده سعی دارد با ساده‌ترین کلمات، پیام خود را به مخاطب برساند. در ادامه نمونه‌هایی از متن مطبوعاتی را ذکر می‌کنیم و معادل آن‌ها در زبان معیار را نیز می‌آوریم تا تفاوت‌های این دو زبان از نزدیک لمس شود:

زبان مطبوعاتی:

احتشد ما یزید علی ملیون لاجيء أمس فی الطرق الجبلية المؤدية إلى خارج الحدود، و کان

الکثيرون منهم على و شك الموت جوعاً أو بسبب التعرض للبرد.

زبان معيار:

اكتنظت الطرق الجبلية على الحدود بالأمس بما يزيد على مليون من اللاجئين، و كان الكثيرون منهم على شفا الموت جوعاً أو بسبب البرد.

زبان مطبوعاتی:

مهما كانت اهمية تقاضى المرأة أجراً مساوياً لأجر الرجل الذى يؤدي العمل نفسه، فإنّ هذا مجرد جانب واحد من جوانب القضية الأعم، و هى أجور المرأة، إذ لوحظ أنّ أهم سماتها هى انخفاض مستواها بالمقارنة إلى أجور الرجال.

زبان معيار:

تقاضى المرأة أجراً مساوياً لأجر الرجل فى مقابل نفس العمل قضية مهمة، و لكنّها جزء من قضية أكبر، و هى انخفاض أجرها عن أجر الرجل.

زبان مطبوعاتی:

قال البعض أنّهم كانوا يصابون بصدمة كبيرة عند الاعلان عن زيارة أحد أقربائهم لهم بعد شهور من العزلة التامة، حتّى إنّهم كانوا يعجزون عن الحديث مع أسرهم أثناء تلك الزيارات.

زبان معيار:

ذكر البعض أنّ الصدمة التى تتناوبهم عندما يسمعون أنّ أحد أقربائهم جاء لزيارتهم بعد شهور من العزلة التامة كانت بالغة بحيث تمنعهم من الحديث.

۶. نتیجه

زبان مطبوعات عربى امروز بر اثر عوامل مختلف دچار آسیب‌های جدی شده است كه در لزوم رفع آن‌ها هیچ تردیدی نیست. در این پژوهش سعی شده است ابتدا هویت زبان عربى معيار و زبان مطبوعات عربى معرفى و بررسى شود، سپس ساختار دستورى زبان مطبوعات در مقایسه با زبان عربى معيار مورد آسیب‌شناسى و نقد قرار گیرد. برای رسیدن

به این هدف، زبان مطبوعات کشور اردن مورد تحلیل و مذاقه قرار گرفته است که می‌توان حاصل این پژوهش را در موارد زیر خلاصه کرد:

۱. در نخستین نثرهای مطبوعاتی، نوعی فاصله بین نویسنده و خواننده احساس می‌شد و جایگاه نویسنده کاملاً محفوظ می‌ماند. این فاصله به تدریج کمتر می‌شود و از میان می‌رود و نوعی صمیمیت بین نویسنده و خواننده به وجود می‌آید، به طوری که گویی نویسنده، حرف دل خواننده را می‌زند، این ویژگی باعث شد زبان مطبوعات به سمت سادگی و صمیمیت و دوری از آداب و تشریفات سوق پیدا کند.

۲. نویسندگان مطبوعات اغلب از رجال سیاسی و فرهنگی بودند که شهرت ایشان در زمینه‌های دیگری به وجود آمده و شکل گرفته بود. این نویسندگان که اسم و رسمی در میان مردم داشتند در مطبوعات قلم می‌زدند تا آبرو و اعتبار روزنامه یا نشریه باشند. این ویژگی به تدریج از میان رفت و در سال‌های اخیر، نویسندگان مطبوعات را بیشتر افراد گمنامی تشکیل می‌دهند که در دل مطبوعات شکل می‌گیرند و می‌توان گفت با نثر مطبوعاتی زنده می‌شوند، در هوای آن تنفس می‌کنند و هویت مطبوعاتی دارند. اینان شهرت خود را مدیون مطبوعات هستند.

۳. نویسندگان مطبوعات در آغاز، رسالتی را بر دوش خود احساس می‌کردند و قلم را ابزاری برای رساندن پیام مکتبی خود می‌دانستند و زبان نوشتاری آنان نیز از این ویژگی بی‌نصیب و بی‌تأثیر نمی‌ماند و از لحن موعظه‌گرانه و شعاری خالی نبود. در این نوشته‌ها، اخلاقیات بسیار پررنگ بود و اهداف و خواسته‌های نویسندگان از حوزه مسائل شخصی فاصله می‌گرفت و به حوزه ایدئولوژی و اعتقاد نزدیک می‌شد.

۴. نثرهای مطبوعاتی در آغاز سرشار از تعابیر ادبی و تشبیه و استعاره و مجاز و کنایه بود. نثر مطبوعاتی درواقع، نثر ادبی به‌شمار می‌آمد با این تفاوت که موضوع آن اجتماعی و سیاسی بود. در حالی که یکی از ویژگی‌های زبان مطبوعات در سال‌های اخیر آن است که از آرایه‌های بیانی و تکلف‌های بدیعی خالی باشد و مطلب را در کم‌ترین زمان و به راحت‌ترین شکل به خواننده منتقل کند.

۵. نثرهای مطبوعاتی ابتدا آهنگین بود و کلمات مسجع و جمله‌های کوتاه و حساب شده چنان ضرب‌آهنگی به آن می‌بخشید که مرز میان متن ادبی و متن مطبوعاتی گم می‌شد، اما

اندک اندک این ویژگی از متن‌های مطبوعاتی رخت بست و متن‌های مطبوعاتی به جای آن‌که از پیش تعیین شده و برنامه‌ریزی شده باشند به سمت بداهه‌نویسی و خلق‌الساعه بودن پیش رفتند. به‌طوری که دیگر این ذوق و سلیقه نویسنده نیست که کوتاهی و بلندی سطرها را مشخص می‌کند، بلکه میزان اهمیت مطلب و فراز و فرود آن است که شکل و شمایل سطرهای متن مطبوعاتی را تعیین می‌کند.

۶. متن‌های مطبوعاتی به‌تدریج از نوع خطاب عام فاصله گرفته و شخصی شده‌اند. به تعبیر دیگر می‌توان گفت متن‌های مطبوعاتی در سالیان اخیر، رنگ‌وبوی حالت‌های درونی نویسنده را به خود گرفته و به سوی جزئی‌نگر شدن پیش رفته است. استفاده مکرر از ضمائر متکلم شاهی بر این مدعاست.

۷. با دقت و تأمل در نوشته‌های مطبوعاتی در می‌یابیم میزان مصادر منحوت که ساختگی هستند به‌تدریج افزایش یافته است. همچنان که کلمات عامیانه و معرب جای خود را در نشرهای مطبوعاتی باز کرده‌اند. استفاده از چنین کلماتی در مطبوعات عربی طی سال‌های اخیر به جایی رسیده است که بیشتر روزنامه‌های بزرگ و معتبر یک راهنمای نویسندگی و رسم‌الخط را در اختیار نویسندگان خود قرار می‌دهند و کلاس‌های ویژه‌ای را در این زمینه تدارک می‌بینند تا نثر خود را از آسیب آفت‌های زبانی حفظ کنند.

۸. زبان مطبوعات از زبان منشیان و آداب‌دانی‌ها و تشریفات زبانی فاصله گرفته و به تدریج به سمت زبان محاوره‌ای گرایش پیدا کرده است. تا جایی که بسیاری از نویسندگان مطبوعاتی عصر حاضر چنان می‌نویسند که سخن می‌گویند و اغلب بی آن‌که متن را بازسازی کنند آن را به چاپ می‌سپارند، زیرا بر این باورند که متن مطبوعاتی باید زنده و پویا و بداهه‌نویسی باشد و هرگونه بازنویسی و ساماندهی به این مهم، آسیب می‌رساند.

۷. پی‌نوشت‌ها

1. Pathology
2. Abdolraman Faramarzi
3. Journalism
4. Naem Badiee and Hossein Ghandi
5. Connection science
6. Zhila Ebrahimi

7. Press pose
8. linguism
9. Collective connections tool
10. Sahabi
11. Today culture
12. MohannadReza Azizpour
13. Sami Sharif and Imen Mansour
14. Radio language
15. Grammatical structure

۸. منابع

- ایرانی، ن. (۱۳۷۵). *زبان فارسی را حفظ کنیم، درباره زبان فارسی*. تهران: مرکز نشر دانشگاهی.
- باطنی، م.ر. (۱۳۷۰). *مسائل زبان‌شناسی نوین*. تهران: آگاه.
- باطنی، م.ر. (۱۳۷۶). *نگاهی تازه به دستور زبان*. تهران: آگاه.
- بدیعی، ن.، و قندی، ح. (۱۳۸۳). *روزنامه‌نگاری نوین*. تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی.
- ترادگیل، پ. (۱۳۷۶). *زبان‌شناسی اجتماعی*. ترجمه م. طباطبائی. تهران: آگاه.
- حیدرزاده، ت. (۱۳۶۵). نقش رسانه‌های همگانی در ترویج زبان علم و مشکلات موجود در ترویج زبان علم از رسانه‌ها. *مجموعه مقالات سمینار زبان فارسی، زبان علم*. تهران: مرکز نشر دانشگاهی.
- الخطیب، ع.، *روزنامه الحیة چاپ لندن به تاریخ ۲۰۱۱/۳/۹*.
- ذوالفقاری، ح. (۱۳۷۸). *الگوهای غیرمعیار در زبان مطبوعات*. مطالعات ملی، ۹، ۳-۲۹.
- ذوالفقاری، ح. (۱۳۸۶). *آسیب‌شناسی زبان مطبوعات*. رسانه، ۴، ۹-۴۲.
- ذوالفقاری، ح.، بیات، ح.، و رسول‌زاده، آ. (۱۳۸۵). *الگوهای غیرمعیار در زبان مطبوعات*. (طرح پژوهشی). تهران: دانشگاه تربیت مدرس.
- رضایی، و. (۱۳۷۶). *زبان معیار چیست و چه ویژگی‌هایی دارد*. نامه فرهنگستان، ۶، ۲۰-۳۶.
- سمیعی، ا. (۱۳۷۸). *نگارش و ویرایش*. تهران: سمت.

- صادقی، ع.ا. (۱۳۶۲). زبان معیار. نشر دانش، ۳، ۲۱-۱۶.
- صادقی، ع.ا. (۱۳۷۳). زبان معیار در کتاب دومین سمینار زبان فارسی در صدا و سیما. تهران: سروش.
- صفوی، ک. (مترجم). (۱۳۷۷). زبان‌شناسی و ادبیات؛ تاریخچه چند اصطلاح. تهران: هرمس.
- عسکری خانقاه، ا. (۱۳۷۱). زبان در معبر زبان‌شناسی و مردم‌شناسی. فرهنگ کتاب سیزدهم، ویژه زبان‌شناسی. تهران: موسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی.
- عنانی، م. (۱۹۹۲). فن الترجمة. مصر: شركة المصرية العالمية للنشر.
- فرامرزی، ع. (۱۳۴۹). زبان مطبوعات. تهران: ابن سینا.
- فسنگری، ح. و عادل، س.م. (۱۳۷۹). بررسی مقایسه‌ای آسیب‌شناسی یادگیری و آموزش زبان انگلیسی و عربی در ایران از دیدگاه دبیران آموزش و پرورش: یک تحقیق داده بنیاد. جستارهای زبانی، ۲، ۱۸۱-۲۰۷.
- فیروزان، م. (۱۳۷۱). تأثیر متقابل زبان رسانه‌ها. دومین سمینار زبان فارسی در صدا و سیما، سروش، ۲۳-۲۵.
- مدرسی، ی. (۱۳۷۶). پژوهشی در واژه‌های بیگانه اروپایی در نشریات فارسی (طرح پژوهش). تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- مروء، أ. (۱۹۶۱). الصحافة العربية. بیروت: دار مكتبة الحياة.
- مسعودی، ا. (۱۳۸۲). مبانی نگارش رسانه‌ای. تهران: خجسته.
- ملکان، م. (۱۳۶۵). مشکلات زبان فارسی به‌عنوان زبان علم. مجموعه مقالات سمینار زبان فارسی، زبان علم. تهران: مرکز نشر دانشگاهی.
- منصوری شاد، ط. (۱۳۹۱). ویژگی‌های زبان مطلوب مطبوعات. ماهنامه تخصصی انجمن عمومی ایران، ۱۳، ۱۲-۱۹.
- ناظمیان، ر. و قربانی، ز. (۱۳۹۵). خوانشی تازه در تقابل زبان رسانه و معیار و تأثیر آن بر ترجمه. پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی، ۶، ۳۶-۱۲.
- یوسفی، غ. (۱۳۶۵). افراط و تفریط و اعتدال در نگارش. مجموعه مقالات سمینار زبان

فارسی. تهران: مرکز نشر دانشگاهی.

References:

- Anani, M. (1992). *The art of translation*, Egypt, Egyptian International Publishing Company. [In Arabic].
- Al-Khatib, Abdul R. (2011). Al-Hayat newspaper, published in London. [In Arabic]
- Askari Khaneghah, A. (1992). Language in the Passage of Linguistics and Anthropology. *Culture of the 13th book, particularly linguistics, Institute for Humanities and Cultural Studies*. [In Persian].
- Badiee, N., & Ghandi, H. (2004). *Modern Journalism*, 4th Edition, Allameh Tabatabaei University Press.[In Persian].
- Bateni, M., R. (1991). *Problems of Modern Linguistics*, Agah publication.[In Persian].
- Bateni, M., R. (1984). *A New Look at Grammar*, 2nd Edition, Agah Publication.[In Persian].
- Firoozan, M. (1992). The Interaction of Media Language, The Second Persian Language Seminar on Radio and Television, *Soroush Journal*, Issues 23-25. [In Persian].
- Faramarzi, Abdul R. (1970). *Language of the Press*, Ibn Sina Publications.[In Persian].
- Fasnaghari, H., & Adel, S., M. R. (2001). A Comparative Study of the Pathology of English and Arabic Language Learning and Teaching in Iran from the Perspective of Educational Teachers: *A Foundation Data Research, Linguistic Inquiries*, 181-207.[In Persian].
- Heidarzadeh, T. (1986). The Role of Public Media in Promoting the Language of Science and the Problems in Promoting the Language of Science from the

- Media, *Proceedings of the Persian Language Seminar, Language of Science, University Publishing Center*. [In Persian] .
- Irani, N. (1996). *Let's preserve the Persian language, about the Persian Language*, University Publishing Center. [In Persian].
 - Modaresi, Y. (1997). Research in European Foreign Words in Persian Publications (Research Project), *Cultural Research Office*, Tehran. [In Persian].
 - Malekan, M. (1986). Problems of Persian language as the language of science, *Proceedings of the Persian Language Seminar, Language of science, University Publishing Center*. [In Persian] .
 - Mansouri Shad, T. (2013). Characteristics of the preferred Language of the press, specialized monthly. *The Magazine of the Iranian General Association*, 12-19. [In Persian].
 - Marwa, A. (1961). *Al-Sahafa Al-Arabiya*, Dar Maktab Al-Hayat. [In Arabic]
 - Masoudi, O. (2003). *Fundamentals of Media Writing*, Khojasteh Publications. [In Persian] .
 - Nazemian, R., & Ghorbani, Z. (2016). A New Reading in the Contrast of Media Language and Criteria and Its Impact on Translation, *Bi-Quarterly Journal of Translation Studies in Arabic Language and Literature*, 6(15). [In Persian] .
 - Rezaei, V. (1999). What is the standard Language, and what are its characteristics? *Farhangestan*, 6(3). 20-36. [In Persian]
 - Sadeghi, A. (1983). Standard Language, *Danesh Publication*, 3(4), 16-21. [In Persian].
 - Safavi, K. (1998). *Linguistics and literature; History of Some Terms*, Hermes publication, Tehran. [In Persian].
 - Samiei, A. (1999). *Writing and Editing*, SAMT. [In Persian] .
 - Tradgill, P. (1997). *Sociolinguistics, An Introduction*: Translated by Mohammad

Tabatabaei, Agah Publication.[In Persian] .

- Yousefi, G., H. (1986). Extremism and moderation in writing. *Proceedings of the Persian Language Seminar, University Publishing Center*. [In Persian] .
- Zolfaghari, H. (2007). Pathology of Press Language, *Media Quarterly*, 4, 18th year, 9-42. [In Persian] .
- Zolfaghari, H. (2008). Non-Standard Patterns in the Language of the Press, *Quarterly Journal of National Studies*, 9(3), 3-29. [In Persian] .
- Zolfaghari, H., & et al. (2006). *Non-standard models in the language of the press*. (research project) Tarbiat Modares University. [In Persian] .